

DOI: 10.7596/taksad.v11i3.3196

Citation: Tiryaki, S. G. (2022). Batı Antalya'da Yörükler ve Antik Kültür. *Journal of History Culture and Art Research*, 11(3), 54-68. doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v11i3.3196>

Batı Antalya'da Yörükler ve Antik Kültür

The Yörüks and Antiquity in the West Antalya

Salih Gökhan Tiryaki¹

Abstract

The history of Antalyan archaeology is more comprehensive than biographies of leading excavations or sensational discoveries. Thanks to the recent reviews on early studies, we understand better now how ruling political, ideological and ethical values deeply affected the archaeological interpretations of the region's past. This phenomenon has particular importance for the Yörüks who were held responsible for the destruction of the Greco-Roman antiquity in Lycia and Milyas referring to their Asiatic descent, Mohammedan faiths and pastoral way of life. These assumptions which built constantly renewing "synthetic" conflict zones between the Yörüks and the long-term history of Antalya are in fact not based on any provable arguments but on personal experiences or worldviews. In that sense, the present study tries to understand the multiphased relations between the Yoruk population and the West Antalyan antiquity within the frame of archaeological evidences and indigenous archive documents such as Tax Registries of Teke Sanjak. As a consequence, it has been argued here that excluding the Yörüks as "others" from the cultural landscape of the region will also prevent us to understand the long-term history of Antalya.

Keywords: History of Archaeology, Antalya, Lycia and Milyas, Yörüks, Antiquity.

---

¹ Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Antalya/Türkiye, Orcid No: 0000-0001-5946-4369, E-mail: gtiryaki@akdeniz.edu.tr

Öz

Antalya arkeolojisinin tarihi, önde gelen kazıların sayılarından veya sıra-dışı keşiflerin listesinden daha fazlasını vaat ediyor. Geçtiğimiz yarım asırdır toplumsal ve tarihsel süreçlerin ya da daha yalın bir dille, hâkim olan politik, ideolojik ve etik değerlerin Antalya tarihine dair sahip olduğumuz yerleşik kanaatler üzerinde ne denli güçlü etkilere sahip olduğunu artık daha derinden kavramaktayız. Bu olgu, Asyatik kökleri, Muhammedi inançları ve göçebe yaşam tarzlarına atıfta bulunularak Antalya’da “Greko-Roman” antikitesinin tahribatından sorumlu tutulan Yörükler için ayrı bir önem taşımaktadır. Yörükler ile Antalya tarihi arasında sürekli yenilenen “yapay” bir çatışma alanı inşa eden bu varsayımlar, aslında kanıtlanabilir herhangi bir argümana değil; kişisel gözlemlere ya da dünya görüşlerine dayanmaktadır. Nitekim makalede, arkeolojik kanıtlar ve Teke Sancağı Tapu Tahrir Defterleri gibi Osmanlı arşiv belgelerine başvurularak Yörük zümreleri ile Batı Antalya antikitesi arasındaki çok katmanlı ilişkiler ele alınmaya çalışılmıştır. Bu genel çerçevede, sunulan çalışma Yörükleri kültürel peyzajın ayrıksı, ya da müphem bir unsuru olarak dışlamanın, aynı zamanda Antalya’nın uzun vadeli tarihini anlamamızı da engelleyeceğini iddia etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Arkeoloji Tarihi, Antalya, Likya ve Milyas, Yörükler, Antik Kültür.

Giriş

Arkeolojinin kabaca geç 18. ve erken 19. yüzyıllara yayılan kurumsallaşma süreci, Batı Avrupa tarihinin iktisadi, siyasi, idari ve beşeri alanda yaşadığı çatışmaların izlerini taşır. Bu çatışmanın bir yanında Aydınlanma felsefecilerinin toplumsal değişim ve ilerlemeye dönük inançlarını betimleyen evrimci yaklaşımlar diğer yanında ise insanlığın geçmişine dair kutsal anlatıları izleyen yaradılışçı dünya görüşleri yer almaktadır (Trigger 1996, 3.). Bununla birlikte, arkeolojiyi bilimsel bir faaliyet olarak akademiye taşıyan asli kırılma dini kurum ve ideolojilerdeki zayıflamanın yarattığı kimlik ve aidiyet sorunlarıydı. Nitekim, 19. yüzyıl boyunca bu sorunlar milliyetçi ideolojilerle tedrici olarak onarılrken ‘Yunan ve Roma’ antikitesi bir “Ön-Avrupa” uygarlığı olarak tarif edilmiş ve eğitimli orta sınıflar için arkeoloji bu hayali geçmişin inşasını mümkün kılan meşru bir araç olarak işlevselleştirilmişti (Shaw 2004, 30; Diaz-Andreu 2007, 60-78; Diaz-Andreu – Champion 2015, 1-23).

Antalya 1800lü yılların başlarından İtalyan işgalinin sona erdiği 1921’e değin ülkelerini ‘Yunan ve Roma’ geçmişinin biricik varisi olarak tarif eden azımsanamayacak sayıda Avrupalı ziyaretçinin akınına uğradı. Bu süreç içerisinde klasik coğrafyada Likya ve Milyas olarak adlandırılan Batı Antalya toprakları kentin geri kalan bölgelerine nazaran daha yoğun ilgi gördü. Elli yıl gibi kısa bir zaman diliminde o güne değin Avrupalılarca bilinmeyen ‘Yunan ve Roma’ kentleri “keşfedildi”; arkeolojik, epigrafik ve numizmatik veriler toplandı; antropolojik kayıtlar derlendi; tarihsel coğrafya etütleriyle ayrıntılı haritalar oluşturuldu (Duggan 2018; ay.2019b; 115-168); ve sikkelerden gösterişli mezar anıtlarına değin Antalya’nın tarihsel birikimine ait sayısız kalıntı yerlerinden sökülerek Avrupa başkentlerindeki müzelere taşındı (Işın 2016, 6-21).

W. Shaw, eserlerin Batı başkentlerinde teşhir edilmesine dönük girişimleri, Avrupa uluslarının Osmanlı egemenliğindeki toprakların çok katmanlı tarihi üzerindeki doğal hak iddialarının kamusallaştırılmasıyla bağlantılı görür. Bununla birlikte, eğitilmiş orta sınıflar tarafından kaleme alınan farklı türdeki metinlerde eski eser toplama faaliyeti iki “makul” gerekçeye dayandırılmaktaydı. Buna göre, Osmanlı İmparatorluğunun görsel dünyasında eski eserler hiçbir “değer” taşımamaktaydı (Shaw 2004, 30 vdd.) ve dahası, Asyatik kökleri, göçebe yaşam tarzları (Ramsay 1917, 30 vd.; Vryonis 1975, 374) ve Muhammedi inançlarından dolayı onlar “câhiliyye” dönemi olarak adlandırdıkları uzak geçmişini reddetme/aşağılama konusunda ortak bir eğilime sahiptiler².

Antalya arkeoloji tarihi açısından etkileri günümüze değin devam eden bu travmatik dönem, modern araştırma birikiminde çift kutuplu bir yaklaşımla ele alınır. Bu yönüyle, Avrupalı antiküryenlerin ziyaretleri Antalya kentinin uzak geçmişine dair eldeki bilgi birikiminin ilk evresi olarak takdir edilirken; -Osmanlı Hükümeti'nin izniyle dahi olsa- eski eserlerin yurt dışına çıkarılışı büyük bir hayal kırıklığıyla hatırlanır (Çevik 2015, 4-10; Zimmermann 2016.; Işın 2016). Ne var ki, dikkatli her okuyucunun ilk bakışta ayırdına varacağı üzere bu türden değerlendirmeler süreci besleyen ana varsayımları merkeze almadıkları için tali'dirler ve bu nedenle de yerleşik kanaatleri tartışma zeminine çekmek konusunda başarı sağlayamamışlardır. Başka bir deyişle, sorun Selçuklu ve Osmanlı Antalya'sında Asyatik geçim ekonomisi ve yaşam tarzına sahip göçebelerin uzak geçmişe ait eski eserleri Muhammedi inançlarından kaynaklanan nedenlerle bilinçli ve sistemli bir şekilde tahrip edip etmedikleridir. En azından sunulan çalışmanın çerçevesini oluşturan temel sorunsal budur.

Yöntem

Sunulan çalışma, antik Likya ve Milyas bölgelerinin arkeolojik, tarihsel - en geniş tabiriyle- kültürel peyzajı ile burayı kendilerine yurt seçen Yörük zümreler arasındaki ilişkileri anlamaya çalışıyor. Bu yapılırken, 19.-20. yüzyıllarda milliyetçi dünya görüşlerinden beslenen arkeoloji ve tarih yazımları tarafından üretilmiş “Greko-Roman” geçmişi yıkan ya da onu fetheden Türkmen/Yörük imgelemine kuşkuyla yaklaşıldığı başlarken not edilmelidir. Araştırma birikiminin sağladığı korunaklı alandan ayrılmak ve kimi durumlarda el yordamıyla ilerlemek gibi bir tehlikeyi beraberinde taşıyan bu kuşku iki farklı veri kaynağı bir araya getirilerek aşılımaya çalışılmıştır. Onlardan ilki, Likya ve Milyas bölgelerinde süre giden arkeoloji, eskiçağ tarihi ve tarihsel coğrafya etütlerinden temin edilen bilgileri içerir. Yörükler tarafından iskân edildiğini, kullanıldığını ya da yeniden işlevlendirildiğini bildiğimiz arkeolojik dolgular olası tahribat izlerini belgeleme ve hem geçim ekonomisi hem de yaşam tarzı açısından vuku bulan dönüşümleri tespit etmek açısından başlıca başvuru kaynağımızı oluşturacaktır. Diğerleri ise başta Osmanlı bürokrasisine ait yerine göre beş ile kırk yıllık aralıklarla yapılan vergi nüfusu sayımlarına ait bilgileri içeren *mufassal*, *icmal*, *evkaf* ve *piyade* defterlerinden oluşan Teke Sancağı Tahrirleri ile yayınlanmış diğer arşiv belgeleridir. 15. yüzyılda başlayıp kesintilerle de olsa 20. yüzyıla değin devam eden bu kayıtlar nüfus, örgütlenme biçimi, yaşam tarzı, iktisadi meşguliyetleri, vergi yükümlülükleri, yayılım alanları, ibadet ve toplanma mekânları gibi konularda Yörükler hakkında doğrudan bilgi edinme fırsatı sunduğu için tercih edilmiştir.

---

² Trigger 1996, 77: “Antiquarianism also failed to develop in the Middle East, even where Islamic peoples lived amid impressive monuments of antiquity.(...) The failure of antiquarianism to develop in the Arab world may be attributed to Islam's view of pagan pre-Islamic civilizations and their works as an Age of Ignorance, to a tendency to view many features of Islamic history as cyclical, and to a religiously based disdain for and fear of works of art that involved the portrayal of human forms.”

Yörüklerin Batı Antalya'yı (Likya ve Milyas) İskânları

“Yörük” adlandırmasının kökeni ve işaret ettiği toplulukların kimlikleri uzunca bir süredir tartışılmaktadır. Sözcüğün “Yörümek” fiilinden ya da “Yüğrük” sıfatından türemiş olabileceğine dair görüşler ve bu görüşler çevresinde oluşmuş farklı bakış açıları vardır (Sümer 2013, 570; krş. Eröz 1991, 20vd). Benzer şekilde, “Yörük” ve “Türkmen” ifadelerinin aynı toplulukları mı yoksa çeşitli nedenlerle bir birinden farklılıklar gösteren grupları mı işaret ettiklerine dair de görüş birliği bulunmaz (Sümer 2013.; İnalçık 1992). Bununla birlikte araştırma birikimi içerisinde “Yörük” ifadesinin 14. yüzyılda ortaya çıktığı; “*kesinlikle bir kavim, ulus (il) veya bir kabileyi*” işaret etmediği ve konar-göçer yaşam tarzına gönderme yaptığı hususlarında herhangi bir kuşku yoktur (Sümer 2013.; İnalçık 2014). Bu bağlamda, H. İnalçık tarafından özetlendiği şekliye “Yörük” tabiri, Osmanlı bürokratları tarafından Batı Anadolu ve Rumeli bölgelerinde meskûn nüfustan ayrıca vergilendirmiş toplulukları tarif etmek için 14. yüzyılda üretilmiş idari bir terimdi (İnalçık 2014).

Farklı türdeki tarihsel kayıtlar daha sonra konar-göçer grupların 1158 yılında Elmalı'nın kuzeyindeki *Philetos* Mevkiini (Macun [?]) (Hellenkemper-Hild 2004, 700) ele geçirmelerinin ardından Milyas ve Likya bölgelerindeki varlıklarını hissedilir kıldıklarını ortaya koyarlar (Erdem 2005, 245; Hellenkemper-Hild 2004,131). Yüzyılın sonlarına doğru Bizans ülkesindeki siyasi istikrarsızlıklar ve 13. yüzyılın hemen başlarında Selçuklunun Antalya üzerinde hâkimiyet sağlaması onların hareket alanlarını genişleten başlıca gelişmeler olarak değerlendirilir. Nihayetinde, 13. yüzyılın sonları - 14. yüzyıl başlarına gelindiğinde klasik coğrafyada Likya ve Milyas bölgeleri ile özdeşleşen Batı Antalya topraklarında Yörüklerin artık hâkim unsuru oluşturdukları kaydedilmektedir (Erdem 2005, 248vd.; Hellenkemper-Hild 2004, 133-138). Teke Sancağı'na bağlı Elmalı, Finike, Kalkanlı ve Kaş kazalarına ait farklı türdeki Osmanlı arşiv belgeleri bu durumun 19. yüzyıla değin değişmeksizin kaldığını göstermektedir (Karaca 2002, 69vd). Nitekim, Yörük zümrelerin Batı Antalyayı ikame etmelerinin ardından onlar hakkındaki en kapsamlı bilgileri de 1455-1580 yılları arasında Osmanlı bürokrasisi tarafından üretilmiş Teke Sancağı Tapu Tahrir Defterleri'nden derleyebilmekteyiz.

Bu belgelerde, çeşitli aşiret ya da cemaatlerden teşekkül bir yapı olarak tarif edilen Yörüklerin etnik ya da dini aidiyetlerine göre değil fakat yaşadıkları yer, bakiyesi oldukları siyasi doku, kullandıkları çeşitli araç-gereçler, iktisadi faaliyet ve mükellefiyetleri gibi özelliklerine göre adlandırıldıkları görülür (Karaca 2002, 162-165). Bu yönüyle, araştırma birikimi içerisinde Teke Sancağında *Yörük kan taifesi* olarak zikredilen grupların Oğuz boyları yanında Kürt zümreleri de kapsadığı konusunda görüş birliği bulunur (Ünal 1996, 227-238 (Tablo1-5); Armağan 1997, 10-11; Karaca 2002, 164). Benzer şekilde, ilgili kayıtlarda karşımıza çıkan Rumcalar (Halaçoğlu 2009, 1915), Karpenk (Ünal 1996, Tablo 3, No: 45), Durnos, Duşe, Küreciyan gibi aşiret adları (Ünal 1996, 229-238; Karaca 2002, 169-189 (Tablo 21)) bu iki grup dışında farklı toplulukların bulunuyor olabileceğine dair bazı ipuçları sunsalar da konuyu açıklığa kavuşturacak ayrıntılı araştırmalar henüz eksiktir. Öte yandan, Tahrir defterlerindeki veriler topluca ele alındığında Batı Antalya'daki Yörüklerin tüm yıla yayılan bir göç kültürüne sahip olmadıkları belirginleşmektedir. Anlaşıldığı kadarıyla, göçer kültürü tetikleyen ana unsur iklim koşullarının geçim ekonomisi üzerindeki etkilerinden kaynaklanmaktaydı. Bu etkilerden kaçınmak amacıyla konar-göçer grupların kış aylarında ılık ve yağışlı olan Akdeniz sahil bölgelerinde yaz aylarında ise Alpin kuşak üzerine oturan Toros yüksek yaylalarındaki yerleşim alanlarında sürdürdükleri anlaşılmaktadır (Karaca 2002, 162-169; Ak 2015, 104-113; Kavas 2016, 371 vd). Bu yönüyle, mali ve idari kayıtlar Yörük zümrelerin

ikame ettikleri söz konusu alanlarda köyler, mezra'alar ve yurtlarla birlikte bazen muhtelif kazalar da teşkil ettiklerini ortaya koymaktadır. Ayrıca, 15. yüzyıldan itibaren kışlak ve yaylaklardan alınan vergilerin ayrı ayrı belirtilmesi ve ayrıca bir kısmının isimleriyle kaydedilmesi sahilde ve yaylada idari açıdan tanımlı iskân alanlarına sahip olduklarını teyit etmekte ve böylece onların yarı-göçebe yaşam tarzlarının tasdik edilmesine olanak sunmaktadır (Karaca 2002, 163).

Kışlak ve yaylaklarda gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler söz konusu olduğundaysa Yörüklerin Teke bölgesinin iktisadi hayatına tarım (arpa, buğday pamuk, çeltik vb), hayvancılık (koyun, keçi yetiştiriciliği) ve sinai faaliyetler (ziftçilik, demircilik, dokumacılık ve bıçkıcılık/kerestecilik gibi) aracılığıyla katılmış oldukları görülür. Buna göre, -eksiklerine karşın- 1455 tahrirlerinde kayıtlı 40 cemaatten toplanan 63.644 akçalık hâsılın ancak 5219'u (%8,2'si) küçükbaş hayvanlardan geri kalanı ise zirai faaliyetler sonucu elde edilen ürünlerden temin edilmiştir. 1568'de ise yaklaşık 100 cemaatten toplanan 241.287 akça vergi hâsılı içerisinde zirai faaliyetler yine ilk sıralarda yer almıştır. B. Karaca tarafından not edildiği üzere buradan çıkarılacak sonuç Teke yöresindeki konar-göçer topluluklar tarafından sürdürülen iktisadi faaliyetler küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinden daha çok zirai üretime dayanmaktadır (Karaca 2002, 167).

Antalya Arkeoloji ve Tarih Yazımında Yörükler

Yukarıda çizilen genel çerçeve, sunulan çalışmanın da içeriğini belirleyen iki temel tartışmayı metne dâhil etme fırsatı sunar. Onlardan ilki, Yörükler tarafından Batı Antalya'da tatbik edilen geçim ekonomisi ve yaşam tarzı etkinliklerinin tarihsel bağlamıdır. Diğerisi ise Yörüklerin, bugün bizim arkeolojik olarak tarif ettiğimiz, uzak geçmişe ait kalıntıları algılama ve yorumlama biçimleridir. Başka bir deyişle, ana sorumuz Yörüklerin Batı Antalya'yı ikame etmelerinin ardından bölgede yerleşik yaşam kültürünü kesintiye uğratabilecek keskin bir tarihsel kırılmayı beraberinde taşıyıp taşımadıklarıdır.

Bu bağlamda, güncel araştırma birikimi Antalya'daki konar-göçer kültürün kaynağını Yörük toplulukları ile bağdaştırmak ve Antalya'yı da Orta Asya steplerinin devamı gibi ele almak konusunda ortak eğilim gösterir³. Aslında bu yaklaşım tarzı yeni değildir ve kaynakları 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl ilk yarısı boyunca milliyetçi dünya görüşlerinden beslenen arkeoloji ve tarih yazımlarında defaatle tekrar edilmiştir⁴. Buna göre, Orta Asya'dan gelen topluluklar kendilerine münhasır göçebe kültürlerini

---

³ Ak 2015, 9: "Anadolu'nun fethi sürecini takiben sistemli bir şekilde akın akın doğudan Anadolu'ya gelen Türkmenler, bir taraftan Orta Anadolu ve (...) öbür yandan da Toroslari aşip Çukurova ve Akdeniz kıyılarına yayılmışlardır. Bütün kültürel unsurlarıyla Anadolu'ya taşınmakla kalmamışlar aynı zamanda hayat felsefelerini bu yeni yerleştikleri topraklarda sürdürmüşlerdir. Böylece Anadolu'nun etnik yapısının şekillenmesinde etkili olan Oğuz boylarına mensup Yörükler, batıya doğru devam eden Türk fetih hareketinin genişlemesinde de önemli görevler üstlenmişlerdir. Osmanlı toplum yapısı içerisinde Türk unsurunu devamlı olarak kuvvetlendirip yeniledikleri gibi yerleştikleri yerlerde Türk karakterini korumuşlardır." ayrıca bk. Ünal 1996.; Armağan 1997.; Karaca 2002.

⁴ Ramsay 1917, 30-31: "They are typical Central Asian nomads, differing from the Turkish merely because they preserve far more thoroughly than any other tribe in Turkey the old nomadic Central Asian habit, and many customs which accompany it. Just because they are so truly nomad, they are untrue to the old Anatolian type, which was settled and peaceful. The nomadization of the country was the means by which Turkey broke down the old Roman (or Graeco-Roman) society."; benzer yaklaşımlar için bk: Vryonis 1975, 374: "The decline of Byzantine civilization in Anatolia is closely related to the two distinct phenomena of nomadization and

muhafaza etmek suretiyle kısa sürede Batı Akdeniz topraklarına da ulaşmış ve böylece tıpkı Anadolu'nun geri kalan bölgelerinde olduğu gibi burada da yerleşik doku üzerinde Asyatik geçim ekonomisi ve yaşam tarzını hâkim kılmışlardı. Ne var ki bu türden bir yaklaşım tarihsel alanı algılama, yorumlama ve tarif etme tarzı açısından pek çok sorunu beraberinde taşır. Onlar içerisinde en kritik olanı din, köken ve yaşam tarzı gibi kültürel değişkenlere başvurularak Yörükler ile kentin kültürel peyzajı arasında kendini sürekli yenileyen tanımlı bir çatışma alanının inşa ediliyor olmasıdır. Böylece, Yörükler bir yandan kendilerine tahsis edilen ayrıksı, müphem ya da kendine münhasır bir tarihsel alan içerisine ikame edilirken diğer yandan her türlü karşılaşmadan ya da etkiden yalıtılarak Antalya'nın - insan ve çevre ilişkilerinin binlerce yıllık deneyimiyle şekillenen- uzun soluklu tarihsel birikiminin daimi ötekisi haline getirilmektedirler.

Yakın geçmişte yayımlanan iki araştırma bize Yörüklerin kendilerine yurt seçtikleri toprakların kültürel dinamikleri ve tarihsel birikimiyle giriştikleri çok yönlü ilişkileri tasdik etme fırsatı sunarak bu türden yaklaşımları yeniden gözden geçirme olanağı sağlamaktadır. Onlardan, R. Kavas, Batı Toroslardaki Yörüklerin mekân kullanım stratejileri üzerine yoğunlaşarak konar-göçer kültürün arka planına dair bazı tespitlerde bulunur. Bu bağlamda, Kavas'a göre Yörük göçerliği Asyatik unsurlar göstermekle birlikte, Akdeniz havzasındaki coğrafi temelli transhumance/transhüman (Tr. Yaylacılık, Emiroğlu-Aydın 2009, 813; Costello-Svenson 2018, 2vd) geleneğinin bir parçasını teşkil eden bazı özellikler taşımaktadır (Kavas 2013, 234; ay., 2016, 371). Bu bağlamda, Kavas'ın yaklaşımı Orta Asya ile Akdeniz kültürel peyzajlarını birbirinden ayırıyor olması nedeniyle her halükarda önemli ancak, son tahlilde, eksiktir. Nihayetinde bu eksikliği S. Aydın tarafından Çukurova bağlamında Toros Yaylacılığı üzerine gerçekleştirilen kapsamlı bir araştırma ile telafi etmek mümkündür. Zira Aydın, Toros dikey yaylacılığı ile Asyatik yatay yaylacılık arasındaki ayrımı etraflıca ele alır ve Asyatik göçebe yaşam tarzının iklime bağlı (mevsimlik) olmaması; atlı çobanlık ve büyük sürülerden oluşan otçul hayvan yetiştiriciliğine dayanıyor oluşu ve otlaklar arası yatay hareketliliği esas alması gibi belirleyici özellikleri nedeniyle Toros Yaylacılığıyla uyumlu olmadığını belirtmekten kaçınmaz (Aydın 2006, 113vd.; ayrıca bk. Emiroğlu-Aydın 2009, 813).

Bu uyumsuzluk sıklıkla göz ardı edilse de toplumsal örgütlenme, yaşam tarzı ve besin ekonomisi faaliyetleri için belirleyici bir öneme sahiptir. J. Smith ve S. Aydın bu önemi 13. yüzyılda Orta Asya'dan Anadolu'ya gelen Moğol göçebelerin deneyimleri özelinde tartışmışlardır. Buna göre, Avrasya steplerinde iklimsel dönemlere bağlı kalmaksızın optimal otlatmayı mümkün kılacak rahat yaşam koşullarına alışkın olan Moğollar Anadolu'ya geldiklerinde karşılarında alışkın oldukları yaşam tarzlarını sürdürmek için gerekli koşulları bulamamışlardı. Öyle ki, Moğol atlı-göçebeleri Anadolu'da ulaşım sistemini kontrol altına almalarına rağmen dar geçitlerin kullanılmasını gerekli kılan dikey hareketlilik nedeniyle sürü hayvanları ve sahip oldukları insan gücü açısından büyük bir kayba uğramışlardı. J.M. Smith, özellikle insan kaynağı açısından durumun ne denli etkileyici sonuçlara ulaştığını Moğol ordusunun 7000 olan tümen kapasitesinin 5000'e düşmesiyle örnekler ve bu kaybın 14. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Anadolu'yu terk etmelerini teşvik eden başlıca neden olduğunu belirtir (Smith 2000, 44-45). S. Aydın'a göre ise "(...) Bu yüzden geniş Turan ve İran bozkırlarında geniş otlakları

Islamization, themselves the direct results of the double nature of the Turkish conquests: nomadic and sultanic (...)."

kullanan Oğuz-Türkmen gruplarının Anadolu'ya geldikten sonra görece hızlı bir biçimde yerleştiği, köylüleştiği ya da köy-yayla ikiliğine dayanan bir yerleşik biçimi seçtiği görülür.” (Aydın 2006, 114).

Bu bağlamda, Aydın tarafından Çukurova özelinde not edildiği gibi Toros yaylacılığı ve göçer-hayvancılığı Yörükler -ya da Anadolu'ya gelmiş göçebe Türkler- tarafından bölgeye getirilmiş bir geçim etkinliği değildir (Aydın 2006, 113). Nitekim, geçtiğimiz yarım asıra yakın süredir Batı Antalya'da gerçekleşen arkeoloji, eskiçağ tarihi ve tarihsel coğrafya araştırmaları bu olguyu tasdik edecek kayda verilere ulaşılmasını sağlıyor olmaları açısından ayrıca önemlidirler.

İyi bir örnek için Yörük gruplarının ilk kez görünür oldukları günümüz Elmalı'sındaki arkeoloji, eskiçağ tarihi ve tarihsel coğrafya araştırmalarının hali hazırdaki sonuçlarına bakılabilir. Bu yönüyle, 15. yüzyıldan itibaren Yörük zümreleri ile bağlantılı olduğu görülen Semahöyük (Kırköyleri) Ovası'nın Ayvasıl Mevkii'de (bugün Kocapınar) elde edilen buluntular bu bölgenin henüz tarih öncesi dönemlerde mevsimlik açık hava kamp alanı olarak kullanıldığını ortaya koymuştur (Minzoni-Deroche 1987). Bayındır aşiretinin oturduğu Bağbaşı ve Karataş Siti'ndeki arkeolojik kazılar Semahöyük Ovası'nın M.Ö. 4.-3. binyıllarda kıyı ve iç kesimler arasında hareket eden yarı-göçebe topluluklar tarafından kurulmuş küçük bir köye ev sahipliği yaptığını göstermiştir (Yakar 1998, 811-821). Demir Çağ'ın erken evrelerinde (M.Ö. 1. binyılın ilk yarısında) Milyas'a komşu olan Kibyrtis bölgesinde yaylacılar tarafından kullanım görmüş iskân alanları belgelenmiştir. Benzer şekilde, MÖ 5. yüzyılda eserler veren Herodotos, -daha sonra Kınık boyuna yurt olacak olan- Eşen Çayı'nın kıyısındaki *Ksanthos* kenti sakinlerinin yaz aylarında yaylalara göç ettiklerini bildirmektedir (Robinson 2007, 117-126). Hellenistik ve Roma Dönemlerine ait epigrafik belgeler Akdağ (Kragos) yaylalarındaki otlakların (olasılıkla Girdev [=Kerdobata?]) kullanımına ilişkin ihtilafların Likyalılar için belli başlı idari sorunlar arasında geldiğini ortaya koymaktadırlar (Şahin 2014, 215-219). Öte yandan, Aziz Nikolaos'un güncesi ve süre giden arkeolojik araştırmalar Bizans Dönemi Likyasında yaylacılık kültürünün devam ettiğine dair verilerin bulunduğunu tasdik etmektedir (Robinson 2007, 118 (dn. 6); Gerstel 2015, 10-43; Terroy 2019, 6). Örnekleri sayıca arttırmak yerine, Antalya'nın Rum Cemaati'nden Y. Pehlivanides'in anılarına atıfta bulunarak 19.-20. yüzyıl Antalya'sında sadece Türklerin değil içerisine gayrimüslimleri de alan geniş halk kitlelerinin farklı ekonomik etkinlikler için mevsimlik göç kültürünü sürdürdüklerini kayda geçiren azımsanmayacak sayıda veriye sahip olduğumuzu not edebiliriz (Pehlivanidis 1989, 140-143; 155-156).

Şu halde, Yörükler ve onların Toroslarda tatbik ettikleri mevsimlik göç kültürünün Batı Antalya arkeolojisine yabancı olduğunu iddia etmek güçtür. Bu nedenle, Batı Antalya topraklarını kendilerine yurt seçen Yörükleri bölgenin yerleşik geçim ekonomisi ve yaşam kültürüne yabancı, ayrıksı bir öge olarak görmek yerine insan ve çevre arasındaki ilişkilerin binlerce yıllık deneyimiyle şekillenmiş bulunan tarihsel birikimin asli paydaşlarından biri olarak ele almak akla yakın görünür. Bu paydaşlık coğrafi paradigmaya indirgenemeyecek denli derindir ve konuyu çok daha katmanlı bir şekilde ele alacak disiplinler arası çalışmalara ihtiyaç duymaktadır.

Gerçekten de, sahip olduğumuz bilgiler Yörüklerin içinde yaşadıkları arkeolojik peyzajı farklı mekânsal ve işlevsel dokularıyla birlikte tanıdıklarını, tarif ettiklerini ve şu ya da bu gerekçeyle korunmalarına katkı sağladıklarını göstermektedirler. Bu katkının somut kanıtları mevsimlik yerleşim alanları, onları birbirine bağlayan ulaşım sistemleri ve günümüze ulaşan yer adlarında görülebilir.

Bu yönüyle 17.-19. yüzyıllar arasında Batı Antalya'yı ziyaret eden seyyahların tanıklıklarına atıfta bulunarak Rhodiapolis, Korydalla, Limyra, Arykanda, Kyaenai, Phellos, Antiphellos, Patara ve Ksanthos gibi antik kentlerin Yörükler tarafından kışlak olarak kullanıldığı tespit edilebilmektedir (Güçlü 2007.; Başgelen 2008.; Duggan 2018, 195 -208; Duggan 2019.). İskân alanlarının seçimi gibi yazlak ve kışlakları birbirine bağlayan göç yolları söz konusu olduğunda da durum farklı bir görünüm sunmaz. Zira arkeolojik araştırmalar Batı Antalya'nın sahil bölgelerini Toros yüksek yaylalarına ulaştıran Sinekçi, Tezli, Güğü ve Avlan Bellerinin en azından M.Ö 1. binyıldan itibaren var olduğunu ve bölgenin Roma hâkimiyetine girdiği M.Ö 1. yüzyılda hem kentler arasındaki güzergâhlar hem de yaylaya uzanan ulaşım ağının yenilenerek son şeklini aldığını ortaya koymuştur (Şahin 2014,116-120; French 2014, 19, 21-22 [D. Lycia]). Bu nedenle, Kaş, Kasaba, Demre, Finike ve Kumluca bölgelerindeki antik kentler ve çevrelerindeki arazilerde kışlayan Yörük zümreleri tıpkı bölgeyi ikame eden selefleri gibi ulaşım güzergâhlarını oluştururken var olan yol ağlarından faydalanmışlardır. Öyle ki, bu durum 20. yüzyıla değin herhangi bir değişikliğe uğramaksızın geçerliliğini korumaya devam etmiştir.

Öte yandan, 15.-19. yüzyıllar arasında Batı Antalya'da kullanılan mezra'a ve köy/köy altı iskân alanlarının isimleri bize Yörüklerin içinde yaşadıkları kültürel peyzajı algılama biçimlerini yansıtmaları açısından ayrıca önemlidirler. Bu isimler gözden geçirildiğinde Yörük zümrelerin yaşadıkları yerleri adlandırırken bazı ortak eğilimler gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Kuşkusuz bu isimlerin başında Oğuz boylarına gönderme yapan yer adları gelmektedir. Bununla birlikte, aynı yer adları listelerinde antik yerleşim adlarının ya doğrudan Türkçe'ye uyarlanarak (Tablo 1/B) ya Höyük, Asar, Gavuristan, Körüstan, Ören, Viran, Hisar gibi adlar verilerek (Tablo 1/C) ya da kalıntıların Yanartaş, Deliktaş, Aytaş, İblis Taşı gibi ayırt edici çeşitli özellikleri (Tablo 1/D) ön-plana çıkarılarak tarif edildiği görülmektedir. Tümü şu ya da bu şekilde arkeolojik araştırmalarla antik dönemlerde kullanıldığı tasdik edilebilen söz konusu yer adlarının yanı sıra isimleri Türkçe olmayan kimi iskân alanlarının da erken dönem yerleşimleri ima ediyor olması olasılık dışı değildir (Tablo 1/E).

Yörük zümrelerin hem terkedilmiş durumdaki antik kentler hem onları birbirine bağlayan ulaşım sistemleri hem de uzak geçmişe ait kalıntılar barındıran yerleri gündelik yaşamlarının bir parçası haline getirmiş olmaları farklı ihtiyaçlara dönük pratik nedenlere bağlanabilir. Yine de bu gerekçeler onların Likya ve Milyas arkeolojik peyzajına bütünüyle iştirak etmiş oldukları gerçeğini göz ardı etmemize neden olmaz. Dahası, bize onların çevrelerini kuşatan tarihsel birikimi nasıl yorumladıkları hususunda derinlemesine bir soruşturma yapmaya teşvik eder. Bu türden bir soruşturma için elimizdeki en kayda değer bilgiler Yörük zümreler üzerinde büyük bir etkiye sahip olan "Pîr-i Sâni" Abdal Mûsâ Sultan (13/14. yüzyıl) ile onun dervişlerine ait ibadet, toplanma ve iskân alanlarından gelmektedir.

Bu yönüyle, Abdal Mûsâ'nın Yuvalı Köyü'ndeki (Finike) –ilk- dergâhının daha sonra müridi Kâfi Baba ile özdeşleşecek olan türbe ile aynı yerde bulunduğu konusunda görüş birliği vardır (Köprülü 1988, 64 vd.; Bauer 1999, 117). Eğer öyleyse Tekke Limyra antik yerleşiminin kalbine; Bizans Doğu kentinin biraz dışındaki Kaineus Mezarı ve Nekropol III'ün hemen bitişiğine inşa edilmişti. Bu nedenle de, Bektaşîliğin dört büyük merkezinden biri ve Likya topraklarındaki ilk toplanma alanı için seçilen yerin rastlantısal olarak belirlenmiş bir toprak parçası olduğundan şüphe edilebilir ve içerisinde farklı anlam ve bağlamları barındıran bilinçli bir eğilimi yansıttığını düşünebiliriz. Zira, Limyros Çayının kaynakları üzerine oturan bu mahal –en azından- Roma Dönemi'nden itibaren kente hizmet eden önemli bir dini

merkezdi ve Likya'nın farklı bölgelerinde yaşayan kimseler dertlerine derman bulmak için yüzyıllardır bu ünlü kehanet merkezini ziyaret etmekteydiler (Bauer 1999, 117-122; Limyra'daki kehanet merkezi için bk.: Borchhardt 1999, 24).

Abdal Mûsâ [ve Kâfi Baba] Tekkeleri'nde karşılaşılan manzara istisnai bir durum değildir. Bununla birlikte, özelde Antalya genelde ise Anadolu'da Tekke, Zaviye ve Türbeler'i mekân seçiminden malzeme kullanımı ve gerçekleştirilen ritüellere değin etraflıca ele alan çalışmalar son derece sınırlıdır (Shaw 2004, dn.22). Yine de, Bektaşî kültürü açısından özel bir yere sahip olduğunu anladığımız Elmalı ilçesi bize genel bir çerçeve çizme fırsatı sunar. Gerçekten de, arkeolojik veriler ve farklı türdeki arşiv belgeleri bir araya getirildiğinde çoğu Abdal Mûsâ dergâhında yetişmiş dervişler için tahsis edilen anıt mezar ve/veya anma yerleri için höyükler, nekropoller, antik kentler gibi tarihsel mekânların tercih edildiği görülür. Bu bağlamda, Çeke Dede Zaviyesi, (Karaca 2002, 380) antik Arneai kalıntılarında ev sahipliği Ernez Mevkii'nde (Şahin 2014, 243-244) hizmet vermekteydi. Kilerci Baba Türbesi (Karaca 2002, 279), - adı Özdemir olarak değiştirilen- Gilevği Köyü'nde, ölçekli bir Hellenistik Kale ile, aynı zamanda köyün eski mezarlığına da ev sahipliği yapan Gilevği Höyük'ün (Foss 2001.) hemen kıyısında yer almaktaydı. Kuyucu Baba Türbesi (Durgun 2018, 213vd), aynı zamanda mescit olarak da kullanım görmüş MÖ 6ci yüzyıla ait gösterişli bir mezar anıtı ve antik kalıntılar barındıran (Tiryaki 2015.) Müren/Gölova muhitinde idi. Ümmi Sinan'ın talebesi olan Halil Baba Zaviyesi, Tunç Çağ'ından başlayarak Bizans Dönemine değin malzemeler veren Semahöyük'ün (Foss 2001.) üzerine inşa edilmişti; Hacı Baba Zaviyesi antik çağlarda Soklai günümüzde Söğle (Şahin 2014, 230, 240-242) olarak anılan mahalde bulunuyordu. Baltasığedek Mahmut Dede Türbesi (Ekiz 2001, 29) ise Gökınar- Elmalı (Akarassos)- Bayındır'ı (Terponella) birbirine bağlayan antik döşeme yol (Şahin 2014, 223, 234) ve nekropol alanının merkezine inşa edilmişti.

Araştırma birikimi içerisinde sıklıkla ihmal ediliyor olsalar da Ermiş mezarları için seçilen kolektif kullanıma açık mekânların konumu bize Yörüklerin Likya ve Milyas tarihsel birikimiyle kurdukları maddi ve maddi olmayan (sembolik) ilişkileri en yalın haliyle aşikâr kılarlar. Bu ilişki, söz gelimi Ortaçağ Avrupası'nda yaygın bir dolaşıma sahip olan *Roland'ın Şarkısı*'nda ("la chanson de roland") olduğu gibi inananları uzak geçmişten uzaklaştırma ya da çeşitli veçhelerle "pagan" dönemi aşağılama, şeytanlaştırma ve nihayetinde onu peyzaj üzerinden silerek yok etmeyi amaçlayan eğilimler⁵ göstermez. Aksine, bu mekânları oldukları şekliyle toplumsal yaşamın içerisine dâhil eder. Bu eğilim, bugün bizim arkeolojik olarak tarif ettiğimiz uzak geçmişe ait kalıntıların konar-göçer zümreler tarafından fiziksel olarak algılandığını, zihinsel olarak (yeniden) tasarlandığını ve nihayetinde yeni anlatıların yaşam bulduğu toplumsal hafıza mekânlarına dönüştüğünü gösteren açık bir kanıttır. Dahası bu dönüşüm salt Bektaşî dervişleri değil onların peşi sıra giden inananların rızasını da içeriyor olması açısından önemlidir. Böylece inanç sahibi ziyaretçilerin hem dini hem de dünyevi olarak bu alanlara

---

⁵ "La chanson de Roland", 12. yüzyılda Fransız Edebiyatı'nda popüler olan "Chansons de Geste (Kahramanlık Destanları)" geleneğinin bir parçasını oluşturur. Kral Charlemagne'in kahramanlıklarını epik bir dille anlatan destanı farklı bağlamlarıyla ele alan geniş bir literatür vardır. Konumuzla ilgili olan bölüm Müslümanların Hz. Muhammed, Tervegant ve Yunan Tanrısı Apollon'dan oluşan bir üçlemeye ibadet ettikleri yolundaki kurmaca tarih anlatısıdır. Zira bu teslis ile Hristiyanlar bir yandan Müslümanlardan diğer yandan ise uzak geçmişe ait pagan dünyadan uzak tutulmak istenmiştir. Konuya ilişkin bk.: Schnapp 1996, 104 vdd.; Kinoshita 2001.; Boyacıoğlu 2012.

yönelen ilgisi Likya ve Milyas bölgesindeki antik dokunun yeni anlamlar, bağlamlar ve işlevler yüklenerek -şu ya da bu şekilde- korunmalarını teşvik etmiştir.

Aslında tam da burada tekrar 19. yüzyıla dönebilir ve Ksanthos ile Trysa'daki özgün yerlerinden sökülerek Avrupa başkentlerindeki ulusal müzelerde sergilenmeye hazırlanan gösterişli Likya anıtlarını yeniden hatırlayabiliriz. Hafirleri, Yörükler tarafından yok edilme tehlikesiyle yüz yüze bulunduğu iddiasını yüksek sesle dile getirmişse de özgün korunum durumlarını belgeleyen fotoğraflar, çizimler ve nihayetinde hali hazırdaki teşhir kondisyonları söz konusu eserlerde zaman ve doğanın olumsuz etkileri dışında Yörüklere atfedilebilecek bir tahribatin bulunmadığını ortaya koyabilmektedir (Işın 2016, 6-21). Dahası, Likya'da süre gelen bilimsel nitelikli arkeolojik kazılarda bugüne değin 12. yüzyıl ve sonrasında antik kalıntıların sistemli ve bilinçli bir şekilde yok edildiklerini gösteren bulgular rapor edilmemiştir (Borchhardt 1999, 9-24; Bayburtluoğlu 2005, 15-25; Çevik 2008, 11-69; Işık 2011, 145.; des Courtils, 2003, 38-39). Netice itibarıyla, karşımızda beliren manzara Ortaçağ Avrupası'nda *Trier*, *Nimes* ve *Le Mans*'da doruk noktasına ulaştığı şekliyle "Greko-Roman" geçmişe ait kalıntıların yerle bir edilmesiyle sonuçlanan yıkıcı eylemlerin (Schnapp 1996, 105) Yörükler tarafından iskân edilen Batı Antalya topraklarında itibar görmediğini iddia etmek için yeterlidir.

Sonuç

Araştırmalarını Toros yüksek yaylalarında gerçekleştiren arkeologlar, "keşfettikleri" her antik kalıntının yanı başında terkedilmiş obaları, mezarları, ermişleri, kutsal alanları ve ancak eski haritalarda günümüze ulaşan unutulmuş yer adları ile Yörüklerin kendilerine eşlik/rehberlik ettiğine tanık olurlar. Başka bir şekilde ifade edilecek olursa, metin odaklı söylemin derin çizgilerle birbirinden ayırdığı iki tarihsel ve kültürel bağlam görünür dünyaya ait olan maddi kültür kalıntıları aracılığıyla birbirlerinin yerine geçerler. Uzak geçmiş ile Yörükler ve her ikisiyle de arkeologlar arasında gerçekleşen bu karşılaşmalar 19/20ci yüzyıl tarih yazımı ya da arkeolojisi için kayda değer bir öneme sahip olmayabilir ancak günümüz araştırma pratiği açısından kıymetlidir ve içerisinde farklı bağlamlar barındıran pek çok soru ve sorunları beraberinde taşırlar.

Sunulan çalışma bu sorulardan ikisini Antalya arkeoloji tarihinin tartışma gündemine taşımıştır. Bu bağlamda, Yörüklerin Asyatik göçebe kültürünü bölgeye taşıyarak buradaki yerleşik dokuyu dönüştürdükleri yolundaki yaklaşımlar karşımızda duran manzarayı tarif etmekten uzaktır. Zira, Batı Antalya'daki yaylacılık kültürü Yörükler -ya da göçebe Türkler tarafından- bölgeye getirilmiş bir geçim etkinliği değil aksine Likya ve Milyas bölgelerinde kökleri tarihöncesi dönemlere uzanan yerleşik bir yaşam tarzıdır. Öte yandan, Yörüklerin bugün arkeolojik olarak tarif ettiğimiz uzak geçmişe ait kalıntılara karşı ilgisiz oldukları, aksi bir durum söz konusu olduğundaysa dini itikatları gereği onları yok ettiklerini söylemek de hali hazırdaki verilerle uyumlu değildir. Aksine, Yörük zümreler, iskan ettikleri yazlak ve kışlaklarda, onları birbirine bağlayan göç güzergahlarında ve kolektif kullanıma açık tekke, türbe ve zaviye gibi toplanma alanlarında Batı Antalya'nın uzak geçmişine tanıklık eden farklı türdeki arkeolojik kalıntılar ile ilişkiye girmiş ve üretilen ya da yeniden işlevlendirilen maddi kültür dokularıyla bölgenin arkeolojik ve kültürel peyzajının parçası olmuşlardır. Dahası, bu süreç içerisinde Greko-Roman kültürün yok edilmesine dönük kaynağını Asyatik kökenlerinden ya da Muhammedi inançlarından alan bilinçli, sistemli ve yıkıcı bir tahribat uyguladıklarını tasdik edecek veriler Likya ve Milyas bölgelerinde devam eden arkeolojik kazı ve yüzey araştırmalarında bugüne değin tasdik edilememiştir. Başka bir

deyişle, Avrupalı müzeler için popüler bir eski eser kaynağına dönüşüncüye kadar Batı Antalya topraklarındaki antik kentler, höyükler, nekropoller ve gösterişli anıtlar farklı anlamlar, kavramlar ve bağlamlar kazanarak Yörükler tarafından korunmuş; böylece günümüze ulaşmalarına katkı sağlanmıştır.

Derleyip toparlayacak olursak, maddi kültür verileri aracılığıyla geçmiş ile bağ kurmanın tek ve biricik bir yolu, yöntemi veya biçimi 19.-20. yüzyıl tarih ya da arkeoloji yazımının içine gömülü olmayabilir. İyi bir örnek için dönemin kültür tarihçilerinin Bizans, Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerine ait yapılarda karşılaştıkları spolia malzemeleri tarif ederken kullandıkları yıkıcı dile atıfta bulunulabilir. Buna göre, spolia, tahrip etmek ya da yağmalamak amacıyla antik yapıların [ve kültürün] hunharca yok edilmesinden başka bir anlam taşımamaktadır. Buna karşın, 1950 ve sonrasında gerçekleşen araştırmalar farklı kültürlerde geçmiş imgeleminin oluşturulması ve onla kurulan ilişki biçimlerinin anlaşılması açısından bu türden bakış açılarının ne denli eksik, hatta kusurlu, olduğunu ortaya koymuştur (Ar 2015, 4 vd.; Jevtic 2018, 3 vdd.). Öyle ki, Selçuklu Anadolu'sunda spolia kullanımına odaklanan uzmanlar, banilerin ve yapı ustalarının antik kültüre ait maddi kalıntıları takdir etmek suretiyle topladıkları, teşhir ettikleri ve politik/dini saiklerle yeniden kullanarak korunmalarını/günümüze ulaşmalarını sağladıklarını göstermişlerdir (Yalman, 2018, 218vdd.; Redford 2001, 48-54). Benzer bir durum, pagan geleneği bütünüyle reddeden doğunun muhafazakâr, hatta radikal, dinbazları için de geçerlidir. Onlar, 19. yüzyılın seyahat notlarında Anadolu, Mezopotamya ya da Mısır'ın gösterişli anıtlarının gölgesinde geçmişten bihaber soluklana dursun geçtiğimiz çeyrek asır içerisinde bilim dünyasına sunulan kapsamlı çalışmalar durumun hiç de sanıldığı gibi olmadığını anlaşılmasını sağlamıştır. Bugün artık 9. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyıla değin Mısır, Suriye, Anadolu ve Yunanistan'daki antik kültürleri araştırma konusu yapan azımsanamayacak sayıda "Müslüman" bilginle karşı karşıya bulunmaktayız (El Dally 2005). Söz gelimi, Hititologlar artık bir Hitit anıtını ilk kez kayda geçiren Osmanlı ansiklopedisti Katip Çelebi'yi (1609-1657) araştırma tarihlerine ekleyerek onu takdir ediyor (Seeher 2002, 390.); klasik arkeologlar ise Atina'nın tarihi ve eski eserlerini 1688-1715 tarihlerinde Atina Müftülüğü yapan Mahmut Efendi'nin coşkuyla kaleme aldığı satırlardan okuyabiliyorlar (Tunalı 2020, 16 vdd.).

Şu halde, tarihin ya da belleğin herhangi bir noktasına işaretlenmiş tüm başlangıçlar ve ilkler gibi kaynağını 19. yüzyıl tarih yazımından alan bir geçmiş tasavvuru da keyfidir (Connerton 2014, 15 vd.). Bu keyfiyet, hiç yoktan belirivermiş ya da geçmişten alıp sürdürecektir hiç bir şeyi yokmuş gibi takdim edilerek kendisini biricikleştirmekle de bütün ilkler ya da başlangıçlar gibi geçicidir. Bu bağlamda, farklı kültürlerin farklı zamanlarda farklı ihtiyaçları karşılamak amacıyla farklı kavramlar, anlamlar ve bağlamlar aracılığıyla geçmişle ilişki kurmuş olabileceklerini kabul etmeliyiz.

Tablo 1

15-19. yüzyıl Eimalu, Kaş, Kalkanlı, İğdir, Finike Nahiyeleri, Köy/Mezra'a Yerleşim Yeri Adları

A	B	C	D	E
Afşar	Adrasan	Atrasas	Yeri Bilinmiyor	Arvas
Bayat	Andifli	Antiphellos	Yeri Bilinmiyor	Ayvasıl
Bayındır	Ermez	Arneai	Yeri Bilinmiyor	Baranda
Beydili	Belen Tepe	Belos	Yeri Bilinmiyor	Dire
Bügdüz	Bonda Tepesi	Bunda (?)	Yeri Bilinmiyor	Gilevği
Çaruklu	Budalye	Podalia	Semahöyük	İlyavaş/İlla
Çayındır	Demre	Myra	Apollonia	Kortan
Dodurga	Elbis Dağı	Elbis	Korma	Mü(g)ren
Döğer	Firnaz	Phurnos	Kyaneai	Mülmür
Eymir	Finike	Phoinikous	Terponella	Mursal
İğdir	Gedalma	Kadrema	Kerthhi	Pınara
Kargın	Gendeve	Kandyba	Phrrraa(?)	Rumşa
Kayı	Girdev	Kerdobata	Aperlai	Serkiz
Kınık	Gödeme	Kendema	Korba	Tepese
Kızık	Gömbe	Komba	Akalissos	Tula
Salur	Kozarası	Kosara	Rhodiapolis	
Yazar	Seyret	Serolita	Beycik Kalıntıları	
Yüreğir	Söğle	Soklai	Pydnai	
Yuva	Serede	Saurouda	Tragalassos	
	Sura	Saura	Pygela	
			Hippokoume	
			İthisar/Çukurhisar	

A: Oğuz Boylarının isimlerini taşıyan Yer Adları; **B:** Antik isimlerini koruyan Yer Adları; **C:** Antik Yerleşimleri Tarif Eden Yer Adları; **D:** Antik Kalıntıları Çeşitli Özelliklerine Göre Tarif Edilen Yer Adları; **E:** Olasılıkla Antik Dönemlere Ait İsimler Taşıyan Yer Adları

Kaynakça

Ak, M. (2015). Teke Yörükleri (1800-1900). İstanbul: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Ar, B. (2015). Spolia Usage in Anatolian Rulers: A Comparison of Ideas for Byzantines, Anatolian Seljuqs and Ottomans, A|Z ITU Journal of the Faculty of Architecture 12/2, 2015, 3-17.

Armağan A.L. (1997). XVI. yüzyılda Teke Sancağındaki Konar-Göçerlerin Demografik Durumu Üzerine Bir Araştırma. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi, 19 / 30, 1-35.

Aydın, S. (2006). Toroslarda Yaylacılık ve Çukurova'nın Önemi. Kebikeç. İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi 21, 111–134.

Başgelen, N. (2008). 1892 Krickl Fotoğraflarında Kumluca, Rhodiapolis, Korydalla ve Yörükler. Çevik, N. (Ed.). Arkeolojisi, Tarihi, Doğası ve Tarımıyla Kumluca- Rhodiapolis içinde (75-79). Kumluca Belediyesi, Antalya.

Bayburtluoğlu, C. (2004). Lykia. AKMED. Gezi – Rehber Dizisi 1. Antalya.

Bauer, W. T. (1999). Kâfi Baba Bektaşî Tekkesi. Borchhardt J. (Ed.). Limyra. Zemuri Taşları. Likya Bölgesi'nde Limyra Antik Kenti'nin Gizemli Sularında Yapılan Arkeolojik Araştırmalar içinde (s. 117-122). İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Borchhardt J. (1999). Çevre görünümü ve Lykia tarihi. limyra. zemuri taşları. likya bölgesi'nde limyra antik kenti'nin gizemli sularında yapılan arkeolojik araştırmalar. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Boyacıoğlu, F. (2012). Fransızların Roland Destanı'nda Dinsel Bağnazlık ve Tarihi Olayların Çarpıtılması. Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi 27, 67-82.

Connerton, P. (2014). Toplumlar Nasıl Anımsar? (Çev. A. Şenel), Ayrıntı Yayınları, İstanbul

Costello, E. - Svensson E. (2018). Transhumant Pastoralism in Historic Landscapes: Beginning a European Perspective. E. Costello-E.Svensson (Ed.). In Historical Archaeologies of Transhumance Across Europe (pp. 1-14) New York: Routledge.

N. Çevik, N. (2008). Rhodiapolis ve Kumluca sınırındaki diğer antik yerleşimler. Çevik, N. (Ed.). Arkeolojisi, tarihi, doğası ve tarımıyla Kumluca- Rhodiapolis içinde (11-69) Kumluca Belediyesi Kültür Yayınları, Antalya.

Courtils, J. des (2003). Dünya kültür mirası kentlerinden Ksanthos ve Letoon rehberi. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.

Diaz-Andreu, M. (2007). A World History of Nineteenth-Century Archaeology: Nationalism, Colonialism, and the Past. Oxford: Oxford University Press.

Diaz Andreu M. - Champion, T. (2015). Nationalism and Archaeology in Europe: An Introduction. (Eds.) Diaz Anreu, M. – Champion, T. Nationalism and Archaeology in Europe içinde (1-23). Routledge, London-New York.

Duggan, T. M. P. (2018). European Antiquarian, “Epigraphic-Archaeological” Research in “Hitherto Unexplored” Ottoman Lycia in the First Half of the 19th c. Arslan, M. - Baz, F. (Eds.). Arkeoloji, Tarih ve Epigrafinin Arasında: A. Vedat ÇELGİN'in 68. Doğum Günü Onuruna Makaleler içinde (277-317). İstanbul: Ege Yayınları.

- Duggan, T. M. P. (2019). On Early Antiquarians in Asia Minor to the Start of the 19th c. *Gephyra*, 17, 115-169.
- Durgun, H. (2018). *Elmalı Kazası (1839-1914)*. Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara
- Ekiz, A. (2001). *Dünden Bugüne Elmalı, Elmalı Tanıtım ve Yardımlaşma Derneği*, Antalya.
- El Dally, O. (2005). *Egyptology: The Missing Millennium. Ancient Egypt in Medieval Arabic Writings*
- Emiroğlu K. & Aydın S. (2009) *Antropoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Erdem, İ. (2005). *Ortaçağ Sonlarında Likya Levant Ticareti ve Türkmenler (12.-15.yy.)*. K. Dörtlük ve diğ. (Eds), III. Likya Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt I içinde (s. 243-251) Suna-İnan Kıraç Vakfı Akdeniz Medeniyetleri Enstitüsü, Antalya.
- Eröz, M. (1991) *Yörükler*. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı.
- French, D. (2014). *Roman Roads and Milestones of Asia Minor, Vol. 3 Milestones, Fasc. 3,6 Lycia et Pamphylia*, British Institute at Ankara, Electronic Monography 6.
- Foss, P. W. (2001). *The Hacimusalar Regional Survey: Summary, 1997-2001* [<http://www.choma.org/choma/index.php?view=doc&file=hmsurvey.html>, Son Erişim: 30.06.2021]
- Gerstel, Sh. E. J. (2015). *Rural Lives and Landscapes in Late Byzantium. Art, Archaeology, and Ethnography*. Cambridge: Cambridge University Press
- Greenhalgh, M. (2013). *From the Romans to the Railways: The Fate of Antiquities in Asia Minor*, Brill
- Güçlü, M. (2007). *Selçuklulardan Cumhuriyet'e Kumluca (Antalya) Bölgesi*. Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi, 22, 219-250.
- Hellenkemper, H. – Hild, F., (2004). *Tabula Imperii Byzantini 8: Lykien und Pamphylien*, Wien
- Işık, F. (2015). *Patara 7.1. Kum'dan Kent'e Patara Kazılarının 25 Yılı / From Sand Into a City 25 Years of Patara Excavations*. İstanbul: Ege Yayınları.
- İnalçık, H. (2014). *The Yürüks: Their Origins, Expansion and Economic Role*. Cedrus. Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Dergisi, 2, 467 – 495.
- Jevtic, I. (2018). Giriş. (Eds.) Yalman S. - Jevtic I. *Devşirme Malzemenin (Spolia) Yeniden Doğuşu. Antikçağ'dan Osmanlı'ya Anadolu'da Objelerin, Materyallerin ve Mekânların Sonraki Yaşamları içinde (s. 3-23.)*
- Karaca, B. (2002). *XV ve XVI. yüzyıllarda Teke Sancağı*, Isparta: Fakülte Kitabevi
- Kavas, R. (2013). *Mimariyi 'Dokumak': Anadolu - Batı Toros Göçerlerinde Çevre - Kültür İlişkisi*. Bilig, 64, 231-258
- Kavas, R. (2013). *Akdeniz Yaylalarında Transhümant Mekân Örüntülerinin Karşılaştırmalı Analizi: Belgeler Işığında Antalya (Türkiye) ve Abruzzo (İtalya)*. Adalya, 19, 363-396
- Kinoshita, S. (2001). *Pagans are wrong and Christians are right": Alterity, Gender, and Nation in the Chanson de Roland*. *Journal of Medieval and Early Modern Studies*, 31/1, 19-112.
- Köprülü, O. F. (1988). *Abdal Mûsâ*. TDV İslam Ansiklopedisi, C.1 64-65.

- Minzoni-Déroche, A. (1987). Kocapinar, site moustérien d'Anatolie, étude de l'industrie. Bulletin de la Société préhistorique française, 84/9, 272-277.
- Pehlivanidis, G. (1989). Attáleia kai Attaleiótes, Pamfylía, Lykía, Pisidía, Kilikía II, Athína: Atlantís Yayınları.
- Ramsay, W. M. (1917). The Intermixture of Races in Asia Minor: Some of its Causes and Effects, London: Pub. for the British academy by H. Milford.
- Robinson, T. (2007). Crossing Boundaries: Transhumance in the South-west Tauros in Antiquity. Elton, R.- Regeer, G. (Eds.), In Regionalism in Hellenistic and Roman Asia Minor (s. 117-126) Pessac: Ausonius Éditions.
- Schnapp, A. (1996). The Discovery of the Past: The Origins of Archaeology. London: British Museum Press,
- Seeher, J. (2002). Unutulmuş Bir Kültür Yeniden Canlanıyor. 1950'ye Kadar Hitit Araştırmaları. Hititler ve Hitit İmparatorluğu. 1000 Tanrılı Halk İçinde (s. 390-393.)
- Shaw, W. (2004). Osmanlı Müzeciliği. Müzeler, Arkeoloji ve Tarihin Görselleştirilmesi. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Smith, J.M. (2000). Mongol Nomadism and Middle Eastern Geography: Qishlaqs and Tümens. (Eds.) R. Amitai Preiss- Morgan D. O., In the Mongol Empire and Its Legacy içinde (s. 39-56). Leiden.
- Sümer, F. (2013). Yörükler. TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt 43, İstanbul, 570-573
- Şahin, S. (2014). Stadiasmus Patarensis. Itinera Romana Provinciae Lyciae / Likya Eyaleti Roma Yolları, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Tanman, M. B. (1988). Abdal Mûsâ, TDV İslam Ansiklopedisi, C.1 65-66.
- Terroy, K. (2019). Questioning late Antique prosperity: the case of Lycia (southwest Turkey). Byzantine and Modern Greek Studies, 43/1, 1-23
- Trigger, B. (1996). A History of Archaeological Thought. New York: Cambridge University Press.
- Ünal, M. A. (1996). XV. ve XVI. yüzyılda Teke Sancağında Cema'at ve Aşiretler. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2, 221-238.
- Vryonis, S. (1975). The Decline of Byzantine Civilization in Asia Minor, Eleventh-Fifteenth Century. Dumbarton Oaks Papers, 29, 351-356.
- Yakar, J. (1998). Were the EBA Inhabitants of Karataş-Semayük Semi-Sedentary? An Ethnoarchaeological View. G. Arsebük, M. J. Mellink and W. Schirmer (Eds.). In Light on Top of the Black Hill. Studies Presented to Halet Çambel (s. 811-821). İstanbul: Ege Yayınları.
- Zimmermann, K. (2016). Osmanlı Fethine Kadar Doğu Roma ve Bizans Dönemi'nde Likya. Lycia in the East Roman and Byzantine period up to the Ottoman Conquest. H. İşkan Işık- E. Dünder (Eds.), Lukka to Lycia: The country of Sarpedon and St. Nicholas içinde (s. 68-77). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.